

lanság nőalakja is, továbbá jelképezheti még a mozgást is, mivel a ~ a leggyorsabb bolygó.

A népi →hiedelem Európa-szerte bizonyos mezőgazdasági tevékenységek és házimunkák végzését (vagy tilalmát) kapcsolta a ~hoz, ill. a ~fázisok szabályos ismétlődéséhez. A ~ fogzásának és növekedésének a →népi gyógyászat is szerepet tulajdonított. Kötődtek a ~hoz esőjósítások is, a ~fázisok pedig a naptári rendszerek kialakulásának szolgáltak alapjául.

Bubryák Orsolya

holló

Az állatszimbolikában fekete színe miatt a szerencsétlenség, a halál és a gyász jelképe. A *Physiologus* szerint ahogy az Úr a ~ elhagyott kicsinyeit is táplálja (Jób 38,41), úgy táplálja szentségekkel az embereket Isten. Mint a madarak általában, a ~ is közvetítő az égi és a földi szféra között. Az istentelenek szemét büntetésképpen kivájja (Péld 30,17), az istenfélő embereket, pl. a prófétákat és a szenteket azonban mint Isten küldöttét táplálja. Ebben az értelemben jelenik meg egy, a budaszentlőrinci pálos kolostorból származó 14–15. sz.-i zárókövön, ahol Szt. Pálnak kenyeret hoz (BTM). →Oroszlánnal és →pálmával a →pálosok rendi jelvénye. A terebesi plébániatemplom Szt. Pál életét ábrázoló mennyezetképein (Johann Lucas →Kracker, 1777 k.) is több

helyütt látható a remetének kenyeret hozó ~. A tancsi ref. templom festett →famenyyezetén →sas helyett ~ emeli a mennybe Nagy Sándor szekerét (1676). Az ábrázolás vlsz. bizánci előképet követ. A Hunyadiak címerállata a csőrében gyűrűt tartó ~. Mátyás címerében gyakran látható a budai és egyéb kőfaragványokon, valamint a korvinákon. ~ van Fráter György címerében is. →Petróczy Kata Szidónia versében (RMKT XVII/16, 2000, 144. sz.) a „pokol hollója” a bűnök vagy az ördög jelképe.

Lásd még: →állat- és növényzimbólumok.

Wehli Tünde

Holofernes (18. sz. első harmada)

Bibliai tárgyú, vlsz. prot. iskoladráma. Szövege a gyalakutai Lázár család levéltárából került elő. Hat „játékból” áll, a praeludium pogány mitológiai indítást ad a Holofernes-történetnek. A szöveg improvizációs lehetőségekre is utal, továbbá feltehetőleg befejezetlen. Címlapja szerint eljátszották, de nem lehet megállapítani, hol, talán Erdélyben.

Kiad.: RMDE XVIII/1, 1989.

Szelp Erika

homília

Az egyházi beszéd egyik válfaja. A kevésbé művelt, gyakran írástudatlan hallgatókhoz szól, ezért a bonyolultabb →sermóval szemben legfőbb jellemzője az egyszerűség. A magyarázott bibliai szakasz általában egy-egy összefüggő, önmagában is érthető történet. A ~ nem tartalmaz nehezen követhető dogmatikai, teológiai fejtegetéseket, idegen nyelvű idézeteket, tehát semmi olyasmit, ami a tanulatlan emberek felfogóképességét meghaladja. Szerkezete áttekinthető, csak a legszükségesebb részekből áll; stílusa egyszerű és világos. Példái általában a mindennapi életből származnak. A mo.-i gyakorlatban elsősorban az alacsonyabb társadalmi állásúak tanítására és megragadására szolgál. A nyomtatásban megjelentett ~gyűjtemények célja, hogy a falusi prédikátorok munkájukhoz anyagot és ösztönzést meríthessenek belőlük. A ~

A Hunyadiak hollós címere ifjabb Hunyadi János sírmlékén a gyulafehérvári székesegyházban

kifejezést terminusként nem mindig a fenti értelemben használták, sokszor egyszerűen prédikációt jelentett.

Bartók István

homlokelő →fejviselet 2.

homokóra

A középkor egyik szellemes találmánya a rövid időtartamok mérésére szolgáló ~. A legkorábbi adat ~ról egy 1337-ben készült freskó. Mo.-on egy 1409-ből származó oklevélben olvashatunk arról, hogy az óbudai klarissza apácák egy ~ eltulajdonítása miatt pereskednek. ~t használtak a 15–17. sz.-ban a városházán a felszólalások időtartamának mérésére, de a templomi szószéken is ~ figyelmeztette a prédikáló atyát az idő múlására.

A keresztény szimbolikában a ~ a mulandóság és a hiábavalóság jelképe; a Halált megszemélyesítő csontváz elmaradhatatlan kelléke. A mértékletesség és az önuralom szimbólumaként szentek (pl. Szt. Jeromos) attribútumaként is gyakori.

A legkorábbi mo.-i ~-ábrázolást a budai várból, Hunyadi Mátyás udvarából származó majolika padlóéglákról ismerjük (1476–85). →Kódexek díszítésében is gyakran alkalmazták.

Radnóti Klára

Homonnai Drugeth Bálint (1577?–1609. nov. 7.)

Naplóíró, költő, hadvezér, politikus. →Homonnai Drugeth István fia. Bártfán és Eperjesen tanult, az utóbbi helyen Joannes →Bocatiussal volt a tanára. Környezetében, rokonságában számos irodalomkedvelő férfit találunk. A szerencsi országgyűlésen (1605. ápr. 28.) kinevezték Bocskay mo.-i hadainak főkapitányává, döntő szerepe volt a felvidéki hadjáratban, Érsekújvár visszafoglalásában, a törökkel való Rákos-mezsei megegyezésben. Naplójában az 1605. júl. 18-tól nov. 20-ig terjedő időszak naponkénti feljegyzése olvasható, melyet ugyan titkára vettett papírra, de esetenként ~ személyesen is belejavított, beleírt. Bocskay őt nevezte meg utódjául végrendeletében. Ennek ellenére nem ő, hanem apósa, Rákóczi

Zsigmond, majd Báthory Gábor lett a fejedelem, ~nek csupán adományok és az országbírói cím jutott.

Csonkán maradt fent a →*Detsi-kódexben Cantio optima* címmel egy szép hálaadó istenes éneke, amelyet fiatalon, az 1598. év vége előtt írhatott (atyjáról még mint élőről beszél). A kor magyar humanistáinak körében feltűnően népszerű volt: Rákóczi Erzsébettel kötött házasságá alkalmából →Thuri György írt epithalamiumot, halálára →Filiczki János gyászverset, →Tolnai Balog János három epigrammát.

Kiad.: *Homonnai Drugeth Bálint naplója*, kiad. NAMÉNYI István, Tudománytár, 1839; RMKT XVII/1, 1959.

Munitori Ottó

Homonnai Drugeth István (1543–1598. dec. 28.)

Hadvezér, költő. →Homonnai Drugeth Bálint apja. Egész életében harcolt a török ellen, fiatalon Lazarus →Schwendi és Balassa Menyhárt mellett, majd a tizenöt éves háború során →Ecsedi Báthory István, Dobó Ferenc, Rákóczi Zsigmond társaságában. A szikszói csatában (1588) fogságba is esett. Irodalompartoló főúrtársai mellett jó viszonyban volt a humanistákkal és prédikátorokkal: →Rimay Jánossal, aki két éneket szerzett kérésére és nevére, Joannes →Bocatiusszal, aki hosszú gyászverset írt halálára, és →Mihálykó János eperjesi prédikátorral. Temetésén →Kállai Albert ungvári prédikátor mondta a gyászbeszédet, amely nyomtatásban is megjelent (Bártfa, 1599).

Két éneke maradt fent: a 18. zsoltár átdolgozása és egy vitézi ének. Az előbbi kézírata saját kezű fogalmazvány, és a Zichy-levéltárban (MOL) található, az utóbbit →Szepesi Laczkó Máté krónikája őrizte meg.

Kiad.: RMKT XVII/1, 1959.

Munitori Ottó

honfoglalás előtti folklór, honfoglalás kori folklór

Megszokott értelmében a →Kárpát-medencét elfoglaló magyar nép folklórja, de ide szokták sorolni a következő nem-